

นิมิตและภาพแทนนิมิตในคำให้การชาวกรุงเก่า

Visions and Representations in Testimonies of People of Ayutthaya

กชมน แซ่เถา*, จินตามณี ทัดเที่ยง*, พิชญา ถาวร*, ทัดพิชา สกุลสืบ** และ ปฐมพงษ์ สุขเล็ก***

Kodchamon Saetao, Jindamanee Thdtaiing, Phichaya Thaworn,

Tatpicha Sakulsueb and Phathompong Suklek

วันรับบทความ 8 มกราคม 2568 / วันแก้ไขบทความ 18 มีนาคม 2568 / วันตอบรับบทความ 19 มีนาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการเกิดนิมิตและภาพแทนนิมิตในคำให้การชาวกรุงเก่า โดยใช้กรอบแนวคิดรูปแบบการเกิดนิมิตและภาพแทนนิมิตในวรรณคดีไทย ผลการศึกษาพบว่า นิมิตดี คือ ลางบอกเหตุว่าจะเกิดเหตุดีขึ้นในอนาคต และนิมิตร้าย คือ ลางบอกเหตุว่าจะเกิดเหตุร้ายขึ้นในอนาคต ด้านรูปแบบการเกิดนิมิตมี 2 ลักษณะ คือ รูปแบบความจริง รับรู้ได้ 2 ช่องทาง คือ รับรู้ทางตาด้วยการมองเห็น รับรู้ทางหูด้วยการได้ยิน และรูปแบบความฝัน สำหรับด้านการใช้ภาพแทนนิมิตพบว่า ภาพแทนนิมิตดีพบ 3 ภาพแทน คือ ภาพแทนปรากฏการณ์ธรรมชาติมงคล ภาพแทนมนุษย์ที่ไม่ถูกทำร้าย และภาพแทนเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ส่วนภาพแทนนิมิตร้ายพบ 3 ภาพแทน คือ ภาพแทนสัตว์อวมงคล ภาพแทนปรากฏการณ์ทางธรรมชาติอวมงคล และภาพแทนปรากฏการณ์สิ่งของมงคลเกิดความเสียหาย การนำเสนอ นิมิตดีนั้นอาจเกิดภาพแทนนิมิตดีมากกว่าหนึ่งภาพแทนพร้อมกันในหนึ่งเหตุการณ์เพื่อยืนยันว่า จะเกิดเรื่องดีขึ้นในอนาคต

คำสำคัญ นิมิต ภาพแทน คำให้การชาวกรุงเก่า

*นักศึกษาศาษาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

**อาจารย์ ดร.ทัดพิชา สกุลสืบ อาจารย์ประจำสาขาภาษาไทยเพื่อการสื่อสารสำหรับชาวต่างประเทศ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฐมพงษ์ สุขเล็ก อาจารย์ประจำสาขาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ***Corresponding author: p_0345043@hotmail.com

Abstract

This article aims to examine the patterns of visions and their representations in the Testimonies of the People of Ayutthaya, using a conceptual framework based on the patterns of visions and their representations in Thai literature. The findings reveal that a good vision is an omen predicting a fortunate event in the future, whereas a bad vision is an omen foretelling misfortune. In terms of the patterns of visions, two types are identified: (1) the real pattern, which can be perceived through two sensory channels—visual perception (seeing) and auditory perception (hearing), and (2) the dream pattern, where visions occur in dreams. Regarding representations, three types of representations are associated with good visions: auspicious natural phenomena, unharmed humans, and deities or sacred objects. In contrast, bad visions are represented by inauspicious animals, inauspicious natural phenomena, and damaged auspicious objects. Notably, the representation of a good vision may involve multiple symbolic images within a single event to reinforce the certainty of an auspicious future occurrence.

Keywords: Visions, Representations, Testimonies of the People of Ayutthaya

บทนำ

วัฒนธรรม มีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่าง ที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคม ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันยังมีวัฒนธรรมความเชื่อที่เก่าแก่ สืบทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็น วัฒนธรรมด้านความเป็นอยู่ของสังคมไทย อาทิ การสร้างบ้านในรูปแบบเรือนไทย วัฒนธรรมด้านอาหารการกิน ในแต่ละภาคที่แตกต่างกัน วัฒนธรรมด้านการแต่งกาย วัฒนธรรมการเล่นพื้นบ้าน และยังมีวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับด้านความเชื่อลางบอกเหตุต่างๆ ที่จะปรากฏนิมิตบางประการเพื่อบ่งบอกว่าเกิดสิ่งใดขึ้นในภายภาคหน้า ดังที่ Royal Institute (2013, p.635) ให้ความหมายของนิมิตว่า “เครื่องหมาย, ลาง, เหตุ, เค้ามูล” สอดคล้องกับ Panket (2017, p.578) ได้กล่าวถึงความหมายของนิมิตในศัพทานุกรมวรรณคดีไทยไว้ว่า “เครื่องหมาย ลางบอกเหตุ”

วัฒนธรรมความเชื่อ ลางบอกเหตุนี้มีมาตั้งแต่อดีต และคงได้รับการถ่ายทอดสืบทอดกันมาจนเป็นสิ่งที่เชื่อถือ ดังปรากฏหลักฐานใน The Textbook of War Strategy by the Fine Arts Department. (1969, p.14) เนื้อหากล่าวถึงการวางแผน การยกทัพ และกลศึกต่าง ๆ ที่ตอนหนึ่งได้กล่าวถึงการดูนิมิตในการยกทัพว่าหากพบนกที่ไม่เป็นมงคลบินมาจอย่าเพ็งเคลื่อนทัพ เพราะเป็นนิมิตไม่ดี ดังนี้ “สกุณร้ายบินประจมา ห้ามอย่ายাত্রา ให้งดอย่าพึ่งบจร นิมิตรบเปนสภาพร จงดผันผอน หากษได้ตีจึงไป” หรือปรากฏในเรื่อง The Epic Poem Khun Chang Khun Phaen, Volume 1. (2011, p.64) มีเนื้อหาสะท้อนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมผู้คนในอดีต ตอนนางทองประศรีเกิดนิมิตร้ายด้วยการฝันว่าฟันหัก ต่อมาขุนไกรผู้เป็นสามีก็ถูกประหารชีวิต ดังนี้ “ขุนไกรถามไปว่าอะไรเจ้า นางจึงเล่าความฝันนั้นถ้วนถี่ ว่าฟันฉันหักกระเด็นเห็นไม่ดี

ช่วยทำนายฝันนี้ให้แจ้งใจ” ดังที่ Suthithamkul (1994, p.567) ได้กล่าวว่า “เมื่อฝันว่าพันทัก จึงทำนายว่าจะมีคนป่วยหรือเสียชีวิต” ความเชื่อเรื่องนิมิตหรือลางบอกเหตุปรากฏในเอกสารโบราณหลายประเภท ดังที่ Suklek (2020, p.130) ได้ศึกษาเรื่อง นิมิตร้ายในวรรณคดีไทย กล่าวว่า “รูปแบบการเกิดนิมิตมี 2 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบความจริง รับรู้ได้ทางประสาทสัมผัส 2) รูปแบบความฝัน รับรู้ด้วยการฝันเท่านั้น” หรือแม้กระทั่งปรากฏในพระราชพงศาวดาร ดังที่ Piangtathanarat, et al. (2023, p.52) ได้ศึกษาเรื่อง นิมิตในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ได้กล่าวว่า “เมื่อพิจารณาลักษณะความเป็นนิมิตดี นิมิตร้าย พบว่าปรากฏเหตุการณ์ที่เป็นนิมิตดีมากกว่านิมิตร้าย” หรือ Sritula (2012, p.36) ได้ศึกษาเรื่อง เทวดารักษาศาสตร์ในอาโศกโพธิบาทว์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ได้กล่าวว่า “เทวดารักษาศาสตร์ทั้ง 8 องค์ ได้แก่ พระอินทร์ พระเพลิง พระยม พระนารายณ์ พระพิรุณ พระพาย พระโลม และพระไพลสจะสำแดงอุบาทว์ คือเหตุร้ายต่าง ๆ ล่วงหน้าอย่างมีความสัมพันธ์กับประวัติและบทบาทหน้าที่ของเทวดาแต่ละองค์” และนอกจากนี้ยังปรากฏนิมิตในเอกสารคำให้การชาวกรุงเก่าอีกด้วย

คำให้การชาวกรุงเก่า มีความเป็นมาที่น่าสนใจ สันนิษฐานว่าเมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 พม่าได้กวาดต้อนชาวไทยบางส่วนกลับไปพม่า กษัตริย์พม่าได้ให้สอบถามเรื่องราวต่าง ๆ ของไทยจากผู้ที่ถูกกวาดต้อนไป แล้วบันทึกเป็นภาษามอญก่อนแล้วจึงแปลเป็นภาษาพม่า ดังนั้นจึงปรากฏทั้งภาษามอญและภาษาพม่าต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวน่าจะได้นับฉบับจากพระมอญที่ได้รู้ดังคำไปยังที่ต่าง ๆ จึงได้นำมาแปลเป็นภาษาไทย คำให้การชาวกรุงเก่าจึงเป็นหนังสือที่เก่าแก่ และเป็นหนังสือประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่า อีกทั้งยังมีความโดดเด่นไม่เพียงแต่เป็นเรื่องราวความทรงจำของผู้คนสมัยกรุงศรีอยุธยาเท่านั้น แต่ผู้คนที่ถ่ายทอดเรื่องราวยังมีความหลากหลายครอบคลุมผู้คนหลายสถานภาพ ดังที่ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้อธิบายไว้ตอนหนึ่งใน *Testimony of the people of Ayutthaya, Testimony of Khun Luang Hawat, Royal Chronicles of Ayutthaya, Luang Prasit Aksornniti edition* (2024, p.23) ว่า “พอจะสันนิษฐานตำนานของหนังสือเรื่องคำให้การชาวกรุงเก่านี้ได้ตลอดเรื่อง คือเมื่อพม่าตีกรุงศรีอยุธยาได้เมื่อปีพุทธศ. 2310 นั้น ได้ไทยมีบรรดาศักดิ์นับแต่พระเจ้าอุทุมพรเป็นต้น ทั้งข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยไปด้วยเป็นอันมาก พระเจ้าอังวะมั่งระจึงมีรับสั่งให้ถามคำให้การของไทยที่ได้ไปคราวนั้น” สอดคล้องกับ Champapan (2018, p.223) ได้กล่าวความน่าสนใจของเอกสารลักษณะนี้ว่า “บันทึกที่เกิดจากการซักถาม คำให้การดังกล่าวนี้ ถือเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่ทรงคุณค่ามาก ให้ทั้งข้อมูลที่แม่นยำ เพราะมีการตรวจสอบกลับกรองจากกระบวนการซักถามอยู่ก่อนแล้ว อีกทั้งยังเป็นบันทึกที่ให้แง่มุมของผู้คนในสังคมหรือข้ามชุมชน” มีการกล่าวถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ จากความทรงจำของชาวกรุงศรีอยุธยา ทั้งด้านการศึกษาสงคราม เหตุการณ์ตอนเสียกรุง และแม้กระทั่งความเชื่อเรื่องนิมิตหรือลางบอกเหตุ โดยยกตัวอย่างนิมิตที่ปรากฏในคำให้การชาวกรุงเก่า เรื่องสมเด็จพระร่วงสุโขทัย ตอนมะกะโทได้เดินทางไปค้าขายได้เกิดเหตุฟ้าผ่าที่หาบของมะกะโท แต่มะกะโทไม่เป็นอะไร และเมื่อมะกะโทได้หันไปมองบนท้องฟ้า ก็เห็นเป็นปราสาทราชนิเวศน์ ดังปรากฏในคำให้การชาวกรุงเก่า ดังนี้

“มะกะโทเป็นนายคุมลูกหาบ ในเวลานั้นไม่ใช่เทศกาลฤดูฝน บันดาลฝนตกฟ้าร้อง
เป็นอันมาก ในทันใดนั้น อสนีบาตรผ่าถูกปลายไม้คานของมะกะโทแตกแล่งออกไป แต่หาถูกผู้คนเปน

อันตรายไม่ เมื่อมะกะโทได้ยื่นฟ้าผ่าลงมาดังนั้น จึงแลไปในอากาศเห็นแสงฟ้าเป็นปราสาท
ราชมณเฑียร ประดับด้วยราชวัญฉัตรธง มะกะโทจึงเล่านิมิตให้โหราจารย์ฟัง ฝ่ายโหราจารย์ผู้เฒ่า
ได้ฟังดังนั้นก็รู้เหตุทั้งปวงแล้วว่าชายหนุ่มผู้นี้เป็นคนมีวาสนาจะได้เป็นใหญ่ในภายภาคหน้า “

(Testimonies of People of Ayutthaya, 2001, p.18-19)

จากเนื้อหาข้างต้น จะเห็นว่าเมื่อมะกะโทได้ถูกฟ้าผ่าแต่ไม่เป็นอันตราย แล้วได้มองบนท้องฟ้าเห็น
เป็นปราสาทราชมณเฑียร ซึ่งถือว่าเป็นนิมิตดี เพราะในเวลาต่อมา มะกะโทได้เป็นกษัตริย์ครองเมืองมตะมะ

นอกจากตัวอย่างข้างต้นนี้ ยังปรากฏนิมิตในเรื่องพระมหากษัตริย์ราชชา ตอนเมื่อพระเจ้ามหาธรรมราชา
ใกล้เสด็จสวรรคต ได้เกิดนิมิตหลายประการ เช่น อุกกาบาตตกลงท่ามกลางพระนคร มีดาวหาง อากาศแดงเป็น
แสงไฟ ดังปรากฏคำให้การชาวกรุงเก่า ดังนี้

“เมื่อพระเจ้ามหาธรรมราชาได้เสวยราชย์พระชนม์ได้ 51 พรรษา ครั้นพระชนม์ได้ 87
พรรษา ก็เสด็จสวรรคต เมื่อพระเจ้ามหาธรรมราชาจนเสด็จสวรรคตนั้น เกิดนิมิตหลายประการ
เป็นต้นว่าอุกกาบาตตกลงในท่ามกลางพระนคร แลเกิดมีดาวหาง อากาศแดงเป็นแสงไฟ สว่างเหตุ
ใหญ่หลายประการ เป็นนิมิตสำคัญสำหรับผู้มีบุญจะสิ้นอายุ”

(Testimonies of People of Ayutthaya, 2001, p.146-147)

จากเนื้อหาข้างต้น ได้เกิดเหตุการณ์หลายประการ ทั้งอุกกาบาตตกลงกลางเมือง เกิดดาวหาง อากาศ
แดงเป็นแสงไฟ ซึ่งถือเป็นนิมิตร้าย เพราะเมื่อเกิดเหตุการณ์นี้ อีกไม่นานพระเจ้ามหาธรรมราชา ก็เสด็จสวรรคต

เอกสารคำให้การชาวกรุงเก่าถือว่าเป็นเอกสารที่เก่าแก่และยังไม่มีผู้ใดศึกษานิมิตในคำให้การชาวกรุง
เก่า ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษานิมิตและภาพแทนนิมิตในเอกสารคำให้การชาวกรุงเก่าเพื่อสะท้อนเรื่องราว
และวัฒนธรรมความเชื่อของคนไทยในสมัยอยุธยา

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษารูปแบบการเกิดนิมิตและภาพแทนนิมิตในเอกสารคำให้การชาวกรุงเก่า

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษานิมิตและภาพแทนนิมิตในคำให้การชาวกรุงเก่า ประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดเรื่องรูปแบบ
การเกิดนิมิตและภาพแทนนิมิตในวรรณคดีไทย ของ Suklek (2020) ดังนี้

1. รูปแบบการเกิดนิมิต แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ รูปแบบความจริง และรูปแบบฝัน โดยรูปแบบ
ความจริงจะสามารถรับรู้ทางตาด้วยการมองเห็น รับรู้ทางหูด้วยการได้ยิน รับรู้ทางจมูกด้วยการได้กลิ่น รับรู้
ทางลิ้นด้วยการชิมรส รับรู้ทางกายด้วยการสัมผัส และรับรู้ทางใจด้วยความรู้สึกที่มีผลต่อใจ

2. ภาพแทนนิมิต แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) ภาพแทนนิมิตดี มี 4 ภาพแทน คือ ภาพแทน
ปรากฏการณ์ธรรมชาติมงคล ภาพแทนมนุษย์ที่ไม่ถูกทำร้าย ภาพแทนสัตว์มงคล ภาพแทนเทพเจ้าและสิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์ 2) ภาพแทนนิมิตร้าย มี 4 ภาพแทน คือ ภาพแทนปรากฏการณ์ธรรมชาติอวมงคล ภาพแทนมนุษย์ที่
ถูกทำร้าย ภาพแทนสัตว์อวมงคล ภาพแทนภูตผี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขั้นเตรียมการ รวบรวมข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนิมิต ลางบอกเหตุ ภาพแทน และคำให้การชาวกรุงเก่า
2. ขั้นเก็บข้อมูล ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนิมิต ลางบอกเหตุ ภาพแทน และคำให้การชาวกรุงเก่า รวบรวมนิมิตที่ปรากฏในคำให้การชาวกรุงเก่า
3. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์รูปแบบการเกิดนิมิต จำแนกตามกรอบแนวคิดรูปแบบการเกิดนิมิต แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ รูปแบบความจริง และรูปแบบฝัน โดยรูปแบบความจริงอาจจะสามารถรับรู้ทางตาด้วยการมองเห็น รับรู้ทางหูด้วยการได้ยิน รับรู้ทางจมูกด้วยการได้กลิ่น รับรู้ทางลิ้นด้วยด้วยการชิมรส รับรู้ทางกายด้วยการสัมผัส และรับรู้ทางใจด้วยความรู้สึกที่มีผลต่อใจ ส่วนการวิเคราะห์ภาพแทนนิมิต จำแนกตามกรอบแนวคิดเป็น 2 ลักษณะ คือ ภาพแทนนิมิตดี มี 4 ภาพแทน คือ ปรากฏการณ์ธรรมชาติมงคล มนุษย์ที่ไม่ถูกทำร้าย สัตว์มงคล และเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ส่วนภาพแทนนิมิตร้าย มี 4 ภาพแทน คือ ปรากฏการณ์ธรรมชาติอวมงคล มนุษย์ที่ถูกทำร้าย สัตว์อวมงคล และภูตผี
4. ขั้นสรุป อภิปรายผล โดยสรุปและอภิปรายผลด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

จากการศึกษานิมิตและภาพแทนนิมิตในเอกสารคำให้การชาวกรุงเก่า สามารถจำแนกเป็นเรื่องราวรูปแบบการเกิดนิมิตและเรื่องภาพแทนนิมิต ปรากฏผลดังนี้

1. รูปแบบการเกิดนิมิต หมายถึง การรับรู้ นิมิตโดยช่องทางต่าง ๆ อาทิ การมองเห็นภาพ การได้ยินเสียง การได้กลิ่น การได้รับรส หรือแม้กระทั่งเกิดในความฝัน จากการศึกษานิมิตในคำให้การชาวกรุงเก่า พบรูปแบบการเกิดนิมิต 2 รูปแบบ คือ

1.1 รูปแบบความจริง หมายถึง ลางบอกเหตุที่เกิดขึ้นขณะตื่นซึ่งรับรู้ได้จากประสาทสัมผัสช่องทางต่าง ๆ ซึ่งในคำให้การชาวกรุงเก่าปรากฏการรับรู้ นิมิตจากประสาทสัมผัส 2 ช่องทาง คือ การรับรู้ทางตาด้วยการมองเห็น และการรับรู้ทางหูด้วยการได้ยิน พบ 6 ตอน คือ ตอนมะกะโท้ไม่ได้รับอันตรายจากฟ้าผ่าแล้วยังได้มองเห็นปราสาทราชมณเฑียรบนท้องฟ้า ตอนสมเด็จพระนเรศวรมหาราชยกทัพเตรียมทำศึกได้เห็นเมฆบนท้องฟ้าเป็นรูปเศวตฉัตรและเห็นพระบรมสารีริกธาตุเสด็จมาทำปาฏิหาริย์ ตอนสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ยินเสียงฆ้องจากในเมืองเชียงใหม่ได้อย่างน่าอัศจรรย์ ตอนพระเจ้ามหาธรรมราชาใกล้เสด็จสวรรคตได้เห็นอุกบาตตกกลางพระนคร เกิดดาวหางและท้องฟ้าแดงเป็นแสงไฟ ตอนใกล้เสียกรุงศรีอยุธยาเห็นนกตกลงมากลึงเสียงอยู่ยอดพระเจดีย์และพระพุทธรูปเกิดความเสียหาย และตอนพระยากลาโหมและพระพิเรนทรเทพเสี่ยงเทียนเห็นเทียนของขุนชินราชดับก่อน ยกตัวอย่างดังนี้

ตอน สมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ยกทัพไปตีเมืองเชียงใหม่ พอตกลงกลางคืน พระองค์ได้ยินเสียงฆ้องจึงถามพระยาโกษาธิบดีว่า เสียงฆ้องดังมาจากที่ไหน พระยาโกษาธิบดีจึงตอบว่า เสียงฆ้องดังมาจากในเมืองเชียงใหม่ พระองค์จึงถามว่า เหตุใดพวกเจ้าจึงตั้งค่ายใกล้ชิดกับเมืองเชียงใหม่ พระยาโกษาธิบดีจึง

กราบทูลว่า ระยะทางตั้งแต่เชียงใหม่ มาถึงค่ายระยะทางห่างกันตั้งโยชน์ 1 พระองค์จึงให้คนไปพิสูจน์ ก็ปรากฏว่าเป็นความจริง แต่ได้ยินเสียงอย่างน่าอัศจรรย์ ดังปรากฏในคำให้การชาวกรุงเก่า ดังนี้

“ตกเวลากลางคืนพวกลาวพากันตีฆ้องขานยาม เสียงฆ้องได้ยินไปถึงพระกรรม
พระนารายณ์ ๆ จึงตรัสถามเจ้าพระยาโกษาธิบดีว่า เสียงฆ้องที่ไหนเจ้าพระยาโกษาธิบดีจึงกราบทูล
ว่า เสียงฆ้องขานยามในเมืองเชียงใหม่ พระนารายณ์จึงตรัสว่า เหตุใดพวกเจ้าจึงตั้งค่ายใกล้ชิดกับ
เมืองเชียงใหม่นี้เล่า เจ้าพระยาโกษาธิบดีกราบทูลว่าระยะทางตั้งแต่เมืองเชียงใหม่มาถึงค่ายหลวง
นี้ห่างกันถึงโยชน์ 1 พระนารายณ์จึงรับสั่งให้ไปวัดชั้นสูตรดูที่ห่างโยชน์ 1 จจึงตั้งเจ้าพระยาโกษาธิบดี
กราบทูล จึงรับสั่งว่า ทางไกลกันถึงโยชน์ 1 เหตุใดจึงได้ยินเสียงฆ้องยามดังนี้เล่า เจ้าพระยาโกษาธิ
บดีกราบทูลว่า ซึ่งได้ยินเสียงฆ้องขานยามดังนี้ เปนนิมิตที่ดีที่พระองค์จะได้เมืองเชียงใหม่ แลฆ้อง
นั้นจะมาสู่โพธิสมภารของพระองค์”

(Testimonies of People of Ayutthaya, 2001, p.115-116)

จากเนื้อหาข้างต้น สมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ยินเสียงฆ้อง ซึ่งแสดงให้เห็นว่านิมิต ดังปรากฏใน
ข้อความว่า “เปนนิมิตที่ดีที่พระองค์จะได้เมืองเชียงใหม่” เป็นนิมิตที่เกิดในรูปแบบความจริง ที่รับรู้ทางหูด้วย
การได้ยินเสียงฆ้องจากระยะไกลอย่างน่าอัศจรรย์

ตอน พระยากลาโหมกับพระพิเรนทรเทพไปเสี่ยงเทียนดูว่าใครจะมีบุญได้ครองบ้านเมือง ทั้งสองคน
ได้เข้าไปในวิหารพระศรีสรรเพชญ์ แล้วจุดเทียนแทนพระเตียร 1 เล่ม แทนขุนชินราช 1 เล่ม แล้วอธิฐานว่า
ถ้าพระเตียรซึ่งป็นพระราชโอรสของพระปรเมศวร มีบุญบารมีที่จะได้ครองบ้านเมือง และมีชัยชนะแก่ขุนชิน
ราช ขอให้เทียนของพระเตียรไม่ดับ แต่ถ้าหากพระเตียรไม่มีบุญบารมีหรือพ่ายแพ้แก่ขุนชินราชขอให้เทียน
เสี่ยงทายจงดับ ดังปรากฏในคำให้การชาวกรุงเก่า ดังนี้

“ครั้นอธิฐานแล้ว ก็จุดเทียนทั้ง 2 เล่มพร้อมกันสักครู่หนึ่งก็เกิดอัศจรรย์ สำแดงเหตุที่
พระเตียรจะได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน เทียนขุนชินราชก็ดับเองเหมือนคนดับ ส่วนเทียนของพระเตียร
นั้นรุ่งเรืองเป่นปรกติอยู่ พระยากลาโหมกับพระพิเรนทรเทพเห็นดังนั้นก็มีความยินดี จึงพูดกันว่าการ
ที่เราคิดกันนี้จะสำเร็จเป่นแน่ แต่นั้นมาพระยากลาโหมกับพระพิเรนทรเทพ ก็เกลี้ยกล่อมข้าราชการ
ให้เป่นน้ำหนึ่งใจเดียวกันได้เป่นอันมาก คอยหาโอกาสที่จะกำจัดขุนชินราชอยู่”

(Testimonies of People of Ayutthaya, 2001, p.70-71)

จากเนื้อหาข้างต้น พระยากลาโหมกับพระพิเรนทรเทพได้เห็นเทียนของพระเตียรไม่ดับและได้เห็น
เทียนของขุนชินราชดับเหมือนมีคนมาดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่านิมิตเกิดในรูปแบบความจริง ที่รับรู้ทางตาด้วย
การมองเห็น เพราะการกล่าวถึงการเสี่ยงเทียนในลักษณะเทียนดับหรือไม่ดับ

1.2 รูปแบบความฝัน หมายถึง ลางบอกเหตุที่เกิดขึ้นขณะหลับที่รับรู้ลางบอกเหตุด้วยการฝัน
พบ 1 ตอน ดังนี้

ตอน ฤๅษีชื่อว่าสุภตาดาเดินไปเห็นดอกบัวใหญ่เท่าบาตร ฤๅษีรู้สึกประหลาดใจ จึงลงไปดูดอกบัวดอก
นั้น พอเข้าไปใกล้ได้เห็นกุมารที่มีรูปโฉมงดงาม และมีเครื่องทิพย์อาภรณ์ อยู่ในดอกบัวดอกนั้นมากมาย ฤๅษีได้
นำกุมารกลับมาเลี้ยงที่ศาลาจนกุมารได้โตขึ้น วันหนึ่งฤๅษีกลับไปจึงฝันว่า มีเทวดาลงมาจากดาวดึงส์ ได้มาบอก
เหตุ ว่ากุมารที่ฤๅษีได้จากดอกบัวนั้น เป็นผู้มีบุญญาธิการที่ยิ่งใหญ่ ดังปรากฏในคำให้การชาวกรุงเก่า ดังนี้

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

ปีที่ 20 ฉบับที่ 2 มกราคม-มิถุนายน 2568 ISSN 3027-8902 (Online)

“ครั้งพระผู้เป็นเจ้าจำวัดหลับไป ก็นิมิตต์ฝันว่า สมเด็จพระนรินทรธิราชเล็ดจลงมาจาก ดาวดึงส์เทวโลกตรัสบอกเหตุว่า กุมารที่ท่านได้ในดอก ประทุมนั้น เป็นผู้มิบุญญาธิการอันยิ่งใหญ่ จะได้เป็นบรมกษัตริย์ครองราชย์สมบัติในเมืองอินทปรัสถ์.....ครั้งรุ่งเช้าพระฤๅษีตื่นขึ้นก็จำนิมิตต์นั้น ไว้ มีใจยินดีนัก จึงพากุมารนั้นไปทางทิศตะวันออก เพื่อค้นหาเมืองตามสุบิน ก็ได้พบเมืองอินทปรัสถ์ ดังในนิมิตต์ฝัน เมืองนั้นมีปรางค์ปราสาทราชวัง พร้อมทั้งเครื่องราชูปโภคสำหรับกษัตริย์ครบบริบูรณ์ ทุกประการ พระสุกัฏดาตาสก็มิจิตต์เกษมสันต์โสมนัสยิ่งนัก จึงจัดการราชาภิเษกกุมารผู้มีบุญญา ธิการมากนั้น เป็นบรมกษัตริย์ ครองราชย์สมบัติในกรุงอินทปรัสถ์ ถวายพระนามว่าพระเจ้าปทุม สุริยวงศ์”

(Testimonies of People of Ayutthaya, 2001, p.5-6)

จากข้อความข้างต้น ฤๅษีสุกัฏตาได้รับรู้นิมิตในรูปแบบการฝันเห็นพระอินทร์มาแจ้งเหตุ ซึ่งแสดงให้เห็นว่านิมิตนี้ เกิดในรูปแบบความฝัน ดังที่ปรากฏคำว่า “นิมิตต์ฝัน”

2. ภาพแทนนิมิต หมายถึง การนำเสนอเรื่องราวผ่านระบบสัญลักษณ์ที่ผ่านการตีความว่าจะเกิดเรื่อง ตีหรือเรื่องร้ายในอนาคต พบ 2 ลักษณะ คือ

2.1 ภาพแทนนิมิตตี หมายถึง การนำเสนอเรื่องราวผ่านระบบสัญลักษณ์ที่ ต้องการตีความว่า จะเกิดเหตุดีในอนาคต พบการใช้ภาพแทนนิมิตตี 3 ภาพแทน ดังนี้

1) ภาพแทนด้วยปรากฏการณ์ธรรมชาติมงคล หมายถึง การใช้ภาพแทนด้วยปรากฏการณ์ ทางธรรมชาติ เช่น ท้องฟ้า สายลม สายฝน พบ 1 ตอน ดังนี้

ตอน สมเด็จพระนเรศวรมหาราชจะไปทำศึกสงครามกับพระมหาอุปราชา ขณะนั้นพระองค์ และเหล่าทหารได้มองเห็นก้อนเมฆบนท้องฟ้าเป็นรูปเศวตฉัตรของพระเจ้าแผ่นดินอยู่ตรงทรงช้างของพระองค์ ดังปรากฏในคำให้การชาวกรุงเก่า ดังนี้

“ในขณะนั้นด้วยบุญญาธิการของพระนเรศวรที่จะได้ไชยชนะแก่พระมหาอุปราชา ทั้งจะ ได้เป็นพระมหากษัตริย์ ก้อนเมฆบนอากาศบันดาลเป็นรูปเศวตฉัตรกางกั้น อยู่ตรงพระคชาธารพระ นเรศวร พระบรมธาตุโตเท่าผลมะงั่ว ทำปาฏิหาริย์เสด็จผ่านมาทางกองทัพ พระนเรศวร พระองค์ก็ ทรงยินดียกพระหัตถ์ขึ้นนมัสการ พร้อมทั้งนายทัพนายกองทั้งปวง พอได้ฤกษ์แล้วต่างพระองค์ก็ให้ ถอนธงสัญญาที่ปักไว้ ทั้ง ๒ พระองค์ก็เข้าทำยุทธหัตถีชนช้างกัน... เมื่อพระนเรศวรมีชัยชนะแก่พระ มหาอุปราชาแล้ว ก็เสด็จกลับพระนครศรีอยุธยา”

(Testimonies of People of Ayutthaya, 2001, p.88-90)

จากเนื้อหาข้างต้น ใช้ภาพแทนนิมิตตีคือ ปรากฏการณ์ธรรมชาติมงคล เพราะใช้เหตุการณ์ เมฆบนท้องฟ้าเป็นรูปเศวตฉัตรของพระเจ้าแผ่นดินทางขึ้นอยู่ตรงทรงช้างของพระองค์ ดังปรากฏคำว่า “ก้อน เมฆบนอากาศบันดาลเป็นรูปเศวตฉัตร” ถือเป็นนิมิตตี เพราะในเวลาต่อมาสมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้มีชัย ชนะเหนือพระมหาอุปราชา

2) ภาพแทนด้วยมนุษย์ที่ไม่ถูกทำร้าย หมายถึง การใช้ภาพแทนด้วยมนุษย์ที่ไม่ถูกทำร้ายหรือไม่ได้รับอันตรายจากภัยต่าง ๆ เช่น ฟาผ่าแต่ไม่ได้รับอันตราย ต่อสู้กับสัตว์ร้ายแล้วเป็นฝ่ายมีชัยชนะ พบ 1 ตอน ดังนี้

ตอน มะกะโทได้เดินทางไปค้าขายได้เกิดเหตุฟาผ่าที่ปลายไม้คานของมะกะโท แต่มะกะโทไม่ได้รับอันตรายใด ๆ ดังปรากฏในคำให้การชาวกรุงเก่า ดังนี้

“มะกะโทเป็นนายคุมลูกหาบ ในเวลานั้นไม่ใช่เทศกาลฤดูฝน บันดาลฝนตกฟาร้องเปนอันมาก ในทันใดนั้น อัสสนิบัตรผ่าถูกปลายไม้คานของมะกะโทแตกแล่งออกไป แต่หาถูกผู้คนเปนอันตรายไม่... มะกะโทจึงเล่านิมิตให้โหราจารย์ฟัง ฝ่ายโหราจารย์ผู้เฒ่าได้ฟังดังนั้นก็รู้เหตุทั้งปวง แล้วว่าชายหนุ่มผู้นี้เป็นคนมีวาสนาจะได้เป็นใหญ่ในภายภาคหน้า”

(Testimonies of People of Ayutthaya, 2001, p.18-19)

จากเนื้อหาข้างต้น ใช้ภาพแทนนิมิตคือ มนุษย์ที่ไม่ถูกทำร้าย เพราะใช้เหตุการณ์ที่มะกะโทไม่ได้รับอันตรายจากเหตุการณ์ฟาผ่าที่ปลายไม้คาน ดังปรากฏคำว่า “หาถูกผู้คนเปนอันตรายไม่” ถือเป็นนิมิตี ดังปรากฏคำทำนายว่า “ชายหนุ่มผู้นี้เป็นคนมีวาสนาจะได้เป็นใหญ่ในภายภาคหน้า” เพราะในเวลาต่อมา มะกะโทก็ได้ครองเมืองมตะมะ

3) ภาพแทนเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หมายถึง การใช้ภาพแทนด้วยเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น การกล่าวถึงพระอินทร์ การกล่าวถึงพระบรมสารีริกธาตุ พบ 2 ตอน คือ ตอนพระบรมสารีริกธาตุเสด็จมาทำปาฏิหาริย์ผ่านกองทัพของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชก่อนไปทำศึกกับพระมหาอุปราชา และตอนฤษีสุภัตตาฝันเห็นพระอินทร์มาแจ้งเหตุ ยกตัวอย่างดังนี้

ตอน สมเด็จพระนเรศวรมหาราชจะไปทำศึกสงครามกับพระมหาอุปราชา ขณะนั้นพระองค์และเหล่าทหารได้มองเห็นพระบรมสารีริกธาตุขนาดเท่าผลมะงั่วเสด็จมาทำปาฏิหาริย์ผ่านกองทัพของพระองค์ ดังปรากฏในคำให้การชาวกรุงเก่า ดังนี้

“ในขณะนั้นด้วยบุญญาภินิหารของพระนเรศวรที่จะได้ชัยชนะแก่พระมหาอุปราชา ทั้งจะได้เป็นพระมหากษัตริย์ ก้อนเมฆบนอากาศบันดาลเป็นรูปเศวตฉัตรกางกั้น อยู่ตรงพระคชาธารพระนเรศวร พระบรมธาตุโตเท่าผลมะงั่ว ทำปาฏิหาริย์เสด็จผ่านมาทางกองทัพพระนเรศวร พระองค์ก็ทรงยินดียกพระหัตถ์ขึ้นนมัสการ พร้อมทั้งนายทัพนายกองทั้งปวง พอได้ฤกษ์แล้วต่างพระองค์ก็ให้ถอนธงสัญญาที่ปักไว้ ทั้ง ๒ พระองค์ก็เข้าทำยุทธหัตถีชนช้างกัน... เมื่อพระนเรศวรมีชัยชนะแก่พระมหาอุปราชาแล้ว ก็เสด็จกลับพระนครศรีอยุธยา”

(Testimonies of People of Ayutthaya, 2001, p.88-90)

จากเนื้อหาข้างต้น ใช้ภาพแทนนิมิตคือ เทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพราะนำเสนอว่ามีพระบรมสารีริกธาตุถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีมงคลของพุทธศาสนิกชนเสด็จมาปรากฏให้เห็นเป็นปาฏิหาริย์ ดังปรากฏคำว่า “พระบรมธาตุโตเท่าผลมะงั่ว ทำปาฏิหาริย์เสด็จผ่านมา” ถือเป็นนิมิตี เพราะผลการทำศึกกับพระมหาอุปราชา สมเด็จพระนเรศวรมหาราชเป็นฝ่ายมีชัยชนะ

2.2 ภาพแทนนิมิตร้าย หมายถึง การนำเสนอเรื่องราวผ่านระบบสัญลักษณ์ที่ต้องการตีความว่าจะเกิดเหตุร้ายในอนาคต พบการใช้ภาพแทนนิมิตร้าย 3 ภาพแทน ดังนี้

1) ภาพแทนสัตว์อวมงคล หมายถึง การใช้ภาพแทนด้วยสัตว์อวมงคล เช่น อีกา นกแสก พบ 1 ตอน ดังนี้

ตอน ฝ่ายพม่ายกทัพมาทำศึกกับกรุงศรีอยุธยา แล้วกรุงศรีอยุธยาใกล้จะเสียเมืองให้แก่พม่าก็เกิดกลางร้ายต่าง ๆ ภายในพระนคร คือมีอีกา 2 ตัวตีกัน อีกาตัวหนึ่งตกลงมาตายอกเสียอยู่บนยอดเจดีย์ดังปรากฏในคำให้การชาวกรุงเก่า ดังนี้

“เมื่อใกล้จะเสียพระนครศรีอยุธยานั้น เกิดกลางร้ายต่าง ๆ... มีกาสองตัวตีกัน ตัวหนึ่งบินโผลงตรงยอดเหมฉัตรเจดีย์ที่วัดพระธาตุ ออกสวมลงตรงยอดพระเจดีย์เหมือนดังคนจับเสียบไว้ “

(Testimonies of People of Ayutthaya, 2001, p.166)

จากเนื้อหาข้างต้น ใช้ภาพแทนนิมิตร้ายคือ สัตว์อวมงคล ถือเป็นกลางร้าย เมื่อเกิดเหตุการณ์นี้แล้วในเวลาต่อมาก็ได้เสียพระนครศรีอยุธยาให้แก่พม่า

2) ภาพแทนปรากฏการณ์ทางธรรมชาติอวมงคล หมายถึง การใช้ภาพแทนด้วยปรากฏการณ์ทางธรรมชาติอวมงคล เช่น มีอุกกาบาต มีดาวหาง ท้องฟ้ามีสีประหลาด พบ 1 ตอน ดังนี้

ตอน พระเจ้ามหาธรรมราชาใกล้จะเสด็จสวรรคต ได้เกิดนิมิตหลายอย่างคือ มีอุกกาบาตตกลงกลางเมือง มีดาวหาง อากาศท้องฟ้าเป็นสีแดง ดังปรากฏคำให้การชาวกรุงเก่า ดังนี้

“เมื่อพระเจ้ามหาธรรมราชาได้เสวยราชย์พระชนม์ได้ 51 พรรษา ครั้นพระชนม์ได้ 87 พรรษา ก็เสด็จสวรรคต เมื่อพระเจ้ามหาธรรมราชาจวนเสด็จสวรรคตนั้น เกิดนิมิตหลายประการ เป็นต้นว่าอุกกาบาตตกลงในท่ามกลางพระนคร แลเกิดมีดาวหาง อากาศแดงปนแสงไฟลำแดงเหตุใหญ่หลายประการ เป็นนิมิตสำหรับผู้มีบุญจะสิ้นอายุ”

(Testimonies of People of Ayutthaya, 2001, p.146-147)

จากเนื้อหาข้างต้น ใช้ภาพแทนนิมิตร้ายคือ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติอวมงคล เพราะใช้เหตุการณ์ มีอุกกาบาตตก มีดาวหาง และท้องฟ้าที่สีประหลาด ถือว่าเป็นนิมิตร้าย ดังปรากฏคำว่า “เป็นนิมิตสำหรับผู้มีบุญจะสิ้นอายุ” เพราะในเวลาต่อมาพระเจ้ามหาธรรมราชาก็เสด็จสวรรคต

3) ภาพแทนปรากฏการณ์สิ่งของมงคลเกิดความเสียหาย หมายถึง การใช้ภาพแทนด้วยสิ่งที่เป็นรูปลักษณ์มงคลแต่นำเสนอให้เกิดความชำรุดเสียหายหรืออาการเศร้าหมอง พบ 1 ตอน ดังนี้

ตอน ใกล้จะเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า พระพุทธรูปองค์ใหญ่ที่วัดพนัญเชิงเกิดน้ำพระเนตรไหล พระพุทธรูปที่สร้างจากไม้เกิดอกแยกเป็นสองส่วน พระพุทธรูปที่หล่อด้วยทองคำและนาฬิกามองและดวงพระเนตรหลุดร่วงลงมา ดังปรากฏในเอกสารคำให้การชาวกรุงเก่า ดังนี้

“เมื่อใกล้จะเสียพระนครศรีอยุธยานั้น เกิดกลางร้ายต่างๆ คือ พระพุทธปฏิมากรใหญ่ที่วัดพนัญเชิงมีน้ำพระเนตรไหล พระพุทธปฏิมากรติโลกนาถ ซึ่งแกะด้วยไม้พระศรีมหาโพธิ์นั้น พระทรงแยกออกเป็นสองภาค พระพุทธปฏิมากรทองคำเท่าตัวคน แลพระพุทธสุรินทร์ซึ่งหล่อด้วย

นาคนอนประดิษฐานอยู่ในวัดพระศรีสรรเพชญ์ในพระราชวังนั้นมีพระฉวีศรีหมอง พระเนตรทั้งสองหลุดหล่นลงอยู่บนพระหัตถ์”

(Testimonies of People of Ayutthaya, 2001, p.166)

จากข้อความข้างต้น ใช้ภาพแทนนิมิตร้ายคือ ภาพแทนปรากฏการณ์สิ่งของมงคลเกิดความเสียหาย นำเสนอด้วยพระพุทธรูปเกิดความเสียหายและศรีหมอง จึงถูกตีความว่าเป็นนิมิตร้าย เพราะหลังจากเกิดเหตุการณ์นี้แล้วกรุงศรีอยุธยาแตกพ่ายแพ้ทัพพม่า

การศึกษานิมิตและภาพแทนนิมิตในคำให้การชาวกรุงเก่า นั้น แสดงให้เห็นถึงการเกิดนิมิตว่าปรากฏทั้งรูปแบบความจริง และรูปแบบความฝัน ส่วนภาพแทนนิมิตนั้นปรากฏทั้งภาพแทนนิมิตดีและภาพแทนนิมิตร้าย โดยสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมด้านความเชื่อเรื่องลางบอกเหตุในสมัยกรุงศรีอยุธยา

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องนิมิตและภาพแทนนิมิตในคำให้การชาวกรุงเก่า พบรูปแบบการเกิดนิมิต 2 รูปแบบ คือ นิมิตในรูปแบบความจริง และนิมิตในรูปแบบความฝัน สำหรับนิมิตดีพบทั้งในรูปแบบความจริง และรูปแบบความฝัน โดยรูปแบบความจริง สามารถรับรู้ได้ 2 ช่องทาง คือ ทางตาด้วยการมองเห็น กับทางหูด้วยการได้ยิน และยังพบในรูปแบบความฝันอีกด้วย ส่วนนิมิตร้ายพบในรูปแบบความจริงเท่านั้น สามารถรับรู้ได้ 1 ช่องทางคือ ทางตาด้วยการมองเห็น

ภาพแทนนิมิตในคำให้การชาวกรุงเก่า พบว่า ภาพแทนนิมิตสามารถจำแนกเป็นภาพแทนนิมิตดี และภาพแทนนิมิตร้าย โดยภาพแทนนิมิตดี ปรากฏการใช้ภาพแทน 3 ภาพแทนคือ ภาพแทนด้วยปรากฏการณ์ธรรมชาติมงคล ภาพแทนด้วยมนุษย์ที่ไม่ถูกทำร้าย และภาพแทนเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ส่วนภาพแทนนิมิตร้าย ปรากฏการใช้ภาพแทน 3 ภาพแทน คือ ภาพแทนสัตว์อวมงคล ภาพแทนปรากฏการณ์ทางธรรมชาติอวมงคล และภาพแทนปรากฏการณ์สิ่งของมงคลเกิดความเสียหาย

อภิปรายผล

จะเห็นได้ว่าการศึกษานิมิตและภาพแทนนิมิตในคำให้การชาวกรุงเก่า พบรูปแบบการเกิดนิมิตทั้งรูปแบบความจริงและรูปแบบความฝัน คล้ายคลึงกับกับรูปแบบการเกิดนิมิตที่ปรากฏในวรรณคดีไทย ดังที่ Suklek (2020, p.130) ได้ศึกษา นิมิตร้ายในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น กล่าวว่า “การเกิดนิมิตในวรรณคดีนั้นเกิดรูปแบบความจริงและรูปแบบความฝัน” ซึ่งในคำให้การชาวกรุงเก่าพบว่า การเกิดนิมิตในรูปแบบความจริงปรากฏมากกว่ารูปแบบความฝัน สอดคล้องกับ Piangtathanarat, et al. (2023, p.53) ที่ได้ศึกษานิมิตในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) พบรูปแบบความจริงมากกว่ารูปแบบความฝัน ดังว่า “การเกิดนิมิตจึงเกิดขึ้นในรูปแบบความจริงมากกว่ารูปแบบความฝัน เพราะนิมิตในรูปแบบความจริงสามารถสัมผัสได้ชัดเจนและมีผู้รับรู้ได้อย่างกว้างขวาง”

จากตัวอย่างนิมิตที่ปรากฏในคำให้การชาวกรุงเก่า มีภาพแทนนิมิตร้ายที่น่าสนใจ คือการนำเสนอว่าพระพุทธรูปเกิดการชำรุดเสียหาย ซึ่งไม่ปรากฏในกรอบแนวคิดเรื่องการใช้ภาพแทนนิมิตร้าย ทั้ง 4 ภาพแทนคือ ภาพแทนปรากฏการณ์ทางธรรมชาติอวมงคล ภาพแทนด้วยมนุษย์ที่ถูกทำร้าย ภาพแทนด้วยสัตว์อวมงคล

และภาพแทนด้วยฤๅติ แต่เป็นการนำเสนอภาพแทนนิมิตร้ายด้วยสิ่งของที่เป็นมงคลแต่เกิดความเสียหาย คือพระพุทธรูปมีน้ำพระเนตรไหล พระเนตรพระพุทธรูปทั้งสองข้างหลุดร่วงลงมา พระพุทธรูปที่สร้างด้วยไม้อก แยกออกเป็นสองส่วน ถูกตีความว่าเป็นนิมิตร้าย เพราะหลังจากเกิดเหตุการณ์นี้แล้วกรุงศรีอยุธยาก็ได้พ่ายแพ้ สงครามแก่ทัพพม่า

นิมิตที่ปรากฏในคำให้การชาวกรุงเก่า นอกจากมีความคล้ายกับวรรณคดีไทยและพระราชพงศาวดาร แล้ว ในบางเหตุการณ์ อาทิ พระพุทธรูปมีน้ำพระเนตรไหล เป็นนิมิตร้ายที่คล้ายคลึงกับวรรณกรรมลายลักษณ์ โบรมณ คือ *Collection of inscriptions of Wat Phra Chetuphon* (2011, p.791) เรื่องอาทิไ้โพธิบาทว์ กล่าวถึงอุบาทว์พระนารายณ์ที่จะสำแดงให้มนุษย์เห็นนิมิตว่าจะเกิดเรื่องร้ายขึ้น หนึ่งในนิมิตนั้นคือพระพุทธรูป เกิดมีน้ำหรือโลหิตไหลออกมา ดังว่า “หนึ่งโลหิตเหือไหลลง ออกจากพระองค์ แลองค์พระโยกยรร” ดังที่ Sritula (2012, p.31) ได้อธิบายถึงอุบาทว์พระนารายณ์ไว้ว่า “กล่าวถึงน้ำทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงคือ อุบาทว์ที่กล่าวถึงน้ำเป็นของเหลวใสลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ส่วนทางอ้อมคืออุบาทว์ที่ไม่ได้กล่าวถึงน้ำซึ่งเป็น ของเหลวใส แต่จะกล่าวถึงสิ่งที่มีลักษณะเป็นของเหลวแบบน้ำ ตัวอย่างเช่น เลือดและเหือไหลออกมาจากองค์ พระพุทธรูป”

การนำเสนอภาพแทนนิมิตตนั้น สามารถนำเสนอหลายภาพแทนมาเพื่อสนับสนุนกันได้ ใน หนึ่งเหตุการณ์ ยกตัวอย่างเช่น ตอน พระนเรศวรมหาราชได้มองเห็นท้องฟ้าเป็นรูปเศวตฉัตรอยู่ตรงข้างทรง และในระหว่างนั้นก็เกิดพระบรมสารีริกธาตุเสด็จมาทำปาฏิหาริย์ แสดงให้เห็นถึงว่าในอนาคตจะเกิดเรื่องมงคล เกิดขึ้น โดยใช้ภาพแทนนิมิต 2 ภาพแทนมาเสริมกันคือ การใช้ภาพแทนปรากฏการณ์ธรรมชาติมงคล และการใช้ภาพแทนเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อเป็นการเน้นย้ำว่าจะเกิดเรื่องมงคลขึ้นในอนาคตอย่างแน่นอน

ภาพแทนนิมิตจึงเป็นสิ่งที่บ่งบอกว่าจะเกิดเรื่องใดขึ้นในอนาคต อาจจะเป็นเรื่องดีหรือเรื่องร้าย ขึ้นอยู่กับการตีความผ่านสัญลักษณ์ที่ปรากฏซึ่งสัมพันธ์กับระบบความคิด อาทิ การมองเห็น พระบรม สารีริกธาตุเสด็จมาทำปาฏิหาริย์ การมองเห็นก้อนเมฆเป็นรูปเศวตฉัตร การเกิดฟ้าผ่าใส่แต่ไม่ได้รับอันตราย หรือการฝันเห็นพระอินทร์ นิมิตหรือสัญลักษณ์เหล่านี้มักได้รับการตีความว่าเป็นนิมิตดี ในทางกลับกันหาก มองเห็นท้องฟ้าเป็นสีแดงประหลาด พระพุทธรูปเกิดน้ำพระเนตรไหล พระพุทธรูปแตกเสียหายเอง หรือนกตก ลงมาตายโดยอกเสียอยู่บนยอดเจดีย์ นิมิตหรือสัญลักษณ์เหล่านี้มักได้รับการตีความว่าเป็นนิมิตร้าย ดังนั้น ภาพแทนจึงเป็นการตีความที่เชื่อมโยงกับภาษาและวัฒนธรรมร่วมกัน สอดคล้องกับความหมายของภาพแทน ของ ฮอลล์ (Wattanachaisrisakul, 2017, p.78 as cited in Hall, 1997) ที่กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับภาพ แทนว่า “ภาพแทนเป็นการผลิตสร้างความหมายผ่านภาษาซึ่งเป็นผลผลิตแห่งความหมาย ของภาพภายในใจ เรา โดยมีภาษาเป็นส่วนสำคัญของกระบวนการให้ความหมาย นอกจากนี้ภาษายังเป็นตัวเชื่อมระหว่างแนวคิด กับกับระบบสัญลักษณ์เข้าด้วยกัน”

ความเชื่อเรื่องนิมิต เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยด้านความเชื่อที่ปรากฏมาตั้งแต่อดีต คนในอดีต เชื่อว่าลางบอกเหตุเหล่านี้จะสามารถบอกเหตุดีเหตุร้ายได้ในอนาคต เพื่อให้ตนเองได้ระมัดระวังตัวในการใช้ ชีวิต เช่น จิ้งจกร้องทัก ห้ามออกจากบ้าน เพราะจะเกิดสิ่งที่ไม่ดีขึ้นในอนาคต ซึ่งความเชื่อเรื่องนิมิตยังคงสืบ ทอดจนถึงปัจจุบัน ยกตัวอย่าง นิมิตความฝันในเรื่องเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ปรากฏในข่าวตอนหนึ่ง

(Hon Krasae, 2024) ว่า “สาวโรงงานดวงเฮง ถูกรางวัลที่ 1 รับ 6 ล้าน เชื่อเพราะอาบนํ้ามนต์ เจิมหน้า เจิมมือ กราบไหว้ปู่เสือ... ตนได้เล่าว่า นอนฝันว่าปู่เสือมาบอกว่า ให้รางวัลใหญ่แล้วนะ ไปดูเอาเอง หลังจาก นั้นตนก็ฝันว่าถูกละ 93 พอตื่นมาจึงหาซื้อเลข 93 ได้มา 1 ใบ แต่ไม่คิดว่าจะถูกรางวัลที่หนึ่ง จนกระทั่งเพื่อน มาบอกหลังหอยบอกว่า ตนถูกลอตเตอรี่” จากตัวอย่างนี้จะเห็นได้ว่าคนในปัจจุบันยังมีความเชื่อในเรื่อง การเกิดนิมิตในรูปแบบความฝัน ที่เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาบอกเหตุว่าจะมีเหตุดีในอนาคต ดังปรากฏคำว่า “นอนฝันว่าปู่เสือมาบอกว่า ให้รางวัลใหญ่แล้วนะ”

จากการศึกษาเรื่อง นิมิตในคำให้การชาวกรุงเก่า สะท้อนให้เห็นถึงความคิด ความเชื่อ และวัฒนธรรม ของคนในอดีต นับว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่ามาก อีกทั้งความเชื่อเรื่องนิมิตยังสืบทอดมาถึงปัจจุบัน ซึ่งการนำเสนอ นิมิตนั้น เป็นการบอกเหตุการณ์ล่วงหน้า หรือแจ้งว่าในอนาคตจะเกิดเรื่องดีหรือเรื่องร้ายขึ้น อีกทั้งยังมีคุณค่า ด้านภาษาและวัฒนธรรมอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- Champapan, K. (2018). Testimony Papers and Ayutthaya History Studies. *Journal of Human Sciences*, 19(2), 219-241. (In Thai)
- Collection of inscriptions of Wat Phra Chetuphon*. (2011) (7th Ed.). Bangkok: Amarin Printing and Publishing. (In Thai)
- Hon Krasae. (2024). Factory Girl with Lucky Fortune Wins 1st Prize, Receiving 6 Million Baht. Retrieved September 5, 2024, from www.facebook.com/HKS2017/posts/pfbid02bMETrZgcMuUt5SDLh4E7GeLUf8UcCbgDiidaddTKN3VJidRp5Acoq1kjoG6eQkct/ (In Thai)
- Panket, P. (2017). *Dictionary of Thai Literary Terms*. Bangkok: Pimkham. (In Thai)
- Piangtathanarat, K., Nakthong, N., Jaroensuk, P., Kesorn, A., & Suklek, P. (2023). Visions in Royal Chronicle of the Ayutthaya Kingdom: Phan Chantanumat (Choem) version. *Journal of Ayutthaya Studies*, 15(1), 43-54. (In Thai)
- Royal Institute. (2013). *Royal Institute Dictionary 2011 in Honor of His Majesty the King on the occasion of His Majesty's 7th Cycle Birthday Anniversary on 5 December 2011*. Bangkok: Royal Institute. (In Thai)
- Sritula, P. (2012). The World-Protector Guardians in Athithaiphothihaht. *Humanities Journal*, 19(1), 21-38. (In Thai)
- Suklek, P. (2020). Unpleasant Hunch in Thai literature during the Early Rattanakosin Period. *Wannawit*, 20(2), 105-137. (In Thai)
- Suthithamkul, T. (1994). *Encyclopedia of Dream Interpretation*. Nonthaburi: Prae Tham. (In Thai)
- Testimony of Ayutthaya People*. (2001). Nonthaburi: Chronicles. (In Thai)
- Testimony of the people of Ayutthaya, Testimony of Khun Luang Hawat, Royal Chronicles of Ayutthaya, Luang Prasit Aksornniti edition*. (2024). Bangkok: Thai Quality Books. (In Thai)
- The Epic Poem Khun Chang Khun Phaen, Volume 1*. (2011). Bangkok: Phetkarat. (In Thai)
- The Textbook of War Strategy by the Fine Arts Department*. (1969). (6th Ed). Cremation Ceremony of Mrs. Sanit Naranrat. Bangkok: Phrachan Printing House. (In Thai)
- Wattanachaisrisakul, N. . (2017). Representation of Homosexuality Acceptance among Teenagers from Club Friday. *Journal of Liberal Arts Review*, 12(23). 75-84. (In Thai)